

УДК 658.155.2:658.589

DOI:10.32680/2409-9260-2022-9-10-298-299-118-123

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗБІЛЬШЕННІ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Семенова В. Г., доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: semenova_yg@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-5194-4878

Павлова О. А., магістрант кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: elenagamora7@gmail.com

Анотація. У статті досліджено вплив активізації інноваційно-інвестиційного розвитку на зростання прибутку підприємства. Метою статті є дослідження ролі інноваційно-інвестиційної діяльності у збільшенні прибутку підприємства та підвищенні ефективності його діяльності. Розглянуто основні напрямки максимізації прибутку підприємства у сучасних умовах господарювання: розширення номенклатури продукції (послуг) підприємства; максимізація ціни на продукцію (послугу); зниження витрат на виробництво продукції (надання послуг); збільшення обсягів виробництва продукції (надання послуг). Визначено основні напрямки удосконалення управління інноваційно-інноваційним розвитком підприємства та підвищення ефективності зазначених процесів у контексті зростання прибутковості підприємства. До них належать: визначення можливих джерел інвестування інноваційної діяльності; формування портфелю інноваційних проектів відповідно до стратегічних цілей розвитку підприємства; залучення до інноваційних програм та грантів (вітчизняних та зарубіжних); координування інноваційних проектів з програмами розвитку окремих регіонів та об'єднаних територіальних громад; формування системи стимулювання інноваційного розвитку на підприємстві тощо.

Ключові слова: інновації, інноваційно-інвестиційний розвиток, прибуток підприємства, ефективність діяльності, чинники зовнішнього середовища, конкурентоспроможність.

THE ROLE OF INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVITIES IN INCREASE OF ENTERPRISE PROFIT

Semenova Valentyna, D.Sc. (Economics), Professor, Professor, Department of Enterprise Economics and Entrepreneurship Organization, Odessa National University of Economics, Ukraine

e-mail: semenova_yg@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-5194-4878

Pavlova Olena, Master's degree in Department of Enterprise Economics and Entrepreneurship Organization, Odessa National University of Economics, Odessa, Ukraine

e-mail: elenagamora7@gmail.com

Abstract. The article examines the role of activation of innovation and investment development on the growth of the company's profit. The essence of innovation and investment activity is considered, its main directions are highlighted to ensure effective activity in the conditions of a changing highly competitive environment. The main goals of the implementation of innovation and investment projects have been determined. The essence of innovation and investment activity is considered, its main directions are highlighted to ensure effective activity in the conditions of a changing highly competitive environment. The main goals of the implementation of innovation and investment projects have been determined. The main directions of profit maximization of the enterprise in modern business conditions are considered: expanding the range of products (services at the enterprise; maximizing the price of products (services); reducing production costs (providing services); increasing the volume of production (providing services). The main factors that are the reason for restraining the growth and disclosure of innovative potential are highlighted, including: limited funding sources; significant costs for the implementation of innovative projects; high level of economic risk; lack of demand for innovative developments; lack of effective legislation in the field of innovative activities of enterprises; lack of highly qualified personnel to implement innovative projects; imperfection of the motivational mechanism of innovative activity at enterprises, etc. The main directions of improvement of the management of innovative and innovative development of the enterprise and improvement of the efficiency of the specified processes in the context of the growth of the enterprise's profitability have been determined. These include: determination of possible sources of investment in innovative activity; formation of a portfolio of innovative projects in accordance with the strategic goals of the enterprise's development; involvement in innovative programs and

grants (domestic and foreign); coordination of innovative projects with development programs of individual regions and united territorial communities; formation of a system for stimulating innovative development at the enterprise, etc.

Keywords: *innovations, innovation-investment development, enterprise profit, activity efficiency, factors of the external environment, competitiveness.*

JEL Classification: L320.

Постановка проблеми. Розвиток світової економічної системи базується нині на активізації науково-технічної діяльності, на інвестуванні інноваційних розробок та впровадженні інновацій у всі сфери підприємницької діяльності. Світові економічні лідери (США, Німеччина, Японія, Китай, Ізраїль тощо) демонструють підвищення техніко-технологічного рівня виробництва за всіма пріоритетними напрямками розвитку, технологічними процесами у виробничій сфері, що призводить до зростання соціальних стандартів свого населення. Інноваційна діяльність стає запорукою ефективного розвитку як окремих суб'єктів господарювання, так і економічних систем країн в цілому.

Зважаючи на зазначені світові тенденції, необхідно застосувати якісно нові підходи до процесів управління інноваційно-інвестиційним розвитком на вітчизняних підприємствах. Негативні явища останніх десятиліть в економіці України, що обумовлені передусім військовими діями на сході країни, викликами пандемії COVID-19 та повномасштабним вторгненням Росії в Україну поглибили і без того складне кризове становище багатьох вітчизняних підприємств. Для відродження національної економіки, на нашу думку, необхідні не лише значні інвестиційні ресурси, а й застосування новітніх інноваційних підходів в управлінні підприємствами, у технологіях виробництва продукції та надання послуг, а також використання сучасного інструментарію у процесі просування продукції та послуг на потенційні ринки збуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи актуальність поставленого питання, останнім часом науковці все більше уваги приділяють розгляду проблематики активізації інноваційної діяльності підприємств. Серед вчених, які досліджували цю проблему, можна виділити: Г. Возняка, В. Гейця, М. Денисенко, П. Друкера, К. Лагутіну, Л. Михайлову, А. Пересаду, В. Семиноженко, Д. Симоненко, Л. Федулову, Б. Твісса та ін.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, потребують поглибленого вивчення питання, пов'язані з визначенням чинників, що гальмують процеси інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств в Україні та формування напрямів забезпечення ефективності зазначених процесів на вітчизняних підприємствах.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження ролі інноваційно-інвестиційної діяльності у збільшенні прибутку підприємства та підвищенні ефективності його діяльності.

Основний матеріал. Діяльність будь-якого підприємства спрямована на максимізацію свого прибутку за допомогою цілеспрямованого розподілу вільних інвестиційних коштів. У рамках цього твердження підприємству слід більш глобально підійти до питання вибору шляху свого подальшого розвитку, а саме ретельно розробити стратегію вкладення вільного капіталу.

Крім того, у процесі вибору шляху свого розвитку підприємству необхідно звернути увагу не тільки на можливість диверсифікації виробництва, але також врахувати і нематеріальні чинники реалізації інноваційних проєктів, в тому числі гудвіл, який також принесе підприємству додаткову суму прибутку.

Як показує практика, один із найбільш ефективних, але й один із найбільш ризикових способів підвищення ефективності діяльності підприємства, – це реалізація інноваційних проєктів, що впливають не лише на суму отриманого підприємством прибутку за рахунок нових розробок, але й на впізнаваність підприємства.

Відповідно до Законодавства України інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [1].

У Законі України «Про інвестиційну діяльність» визначено, що інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. Далі у зазначеному Законі підкреслено, що «інвестиційна діяльність забезпечується шляхом реалізації інвестиційних проєктів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей [2].

Інвестиційний проєкт – це комплекс заходів (організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних), визначених на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку національної економіки та спрямованих на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництв, регіонів, виконання яких здійснюється суб'єктами інвестиційної діяльності з використанням цінностей відповідно до положень цього Закону». Тобто на законодавчому рівні визначається основна спрямованість інвестування на усіх рівнях (економіка країни, галузь, регіон, підприємство) на реалізацію завдань інноваційного розвитку» [2].

Науковці зазначають, що інноваційна діяльність – це діяльність, що включає заходи щодо трансформації ідеї на новий продукт, в удосконалений продукт, на новий підхід до організації управління. Інноваційна діяльність займає важливе місце у функціонуванні підприємства та передбачає цілий комплекс наукових, технічних, організаційних, фінансових та комерційних заходів. Орієнтація виробництва на впровадження та випуск нових продуктів вимагає визначення доцільності та ефективності такої діяльності. При розробці та впровадженні нововведень важливо виявити необхідні витрати для їх реалізації. Це викликано тим, що з впровадженням нових технологічних рішень може виникнути збитковість виробничої діяльності. Вибір напряму інноваційної діяльності залежить від ресурсного та науково-технічного потенціалу підприємства, особливостей його галузевої належності та вимог ринку [3, с. 23].

Інші дослідники підкреслюють важливість використання наукового, технічного та інтелектуального потенціалу з метою отримання нового продукту (послуги), нової технології виробництва або покращених організаційних рішень в управлінні підприємством у процесі реалізації інноваційного розвитку підприємства [4, с. 59].

Зазначені заходи можуть надати підприємству суттєві переваги у вибраній господарській діяльності, порівнюючи з фірмами, які є його конкурентами. Обґрунтоване застосування заходів такого роду зрештою може не тільки збільшити рентабельність виробництва, а й збуту.

Сучасна класифікація інновацій включає багато класифікаційних ознак. Зокрема, за типом внесених змін можна виділити три основні види інновацій.

1. Перший вид передбачає внесення змін стосовно продукції, технологій і методів управління. Наприклад, створення нових бізнес-моделей: OEM, TQM, франчайзинг, логістика та аутсорсинг, які втілюють управлінські інновації.

2. Другий вид інновацій – радикальні, які докорінно змінюють світ. Зокрема, прикладами радикальних інновацій у галузі створення продуктів (товарів чи послуг) можна вважати появу персональних комп'ютерів, Інтернету, мобільних телефонів і послуг електронної комерції. Створення конвеєрного виробництва або технології збагачення урану є прикладами радикальних інновацій в області технологій.

3. Поліпшуючі інновації передбачають поступове поліпшення базових інновацій. Прикладами поліпшуючих інновацій можуть бути удосконалення моделей комп'ютерів, мобільних телефонів, телевізорів тощо [3, с. 23].

На нашу думку, саме поліпшуючі інновації можуть бути напрямком залучення до інноваційно-інвестиційної діяльності для більшості вітчизняних підприємств.

Цілі інноваційного процесу можна визначити як:

- 1) знаходження ідеї для нового продукту та обґрунтування цієї ідеї;
- 2) проведення та організація фундаментальних досліджень та дослідно-конструкторських розробок;
- 3) підготовка до серійного виробництва продукції та його налагодження;
- 4) підготовка до збуту нової продукції;
- 5) контроль над поширенням нового товару на ринку;
- 6) закріплення зайнятих позицій на нових сегментах ринку та постійне вдосконалення технології, що веде до підвищення конкурентоспроможності продукції [5].

Вирішення питання про впровадження інновацій належить до класу складних та комплексних питань і воно має прийматися з урахуванням оцінки різних аспектів діяльності підприємства. Виходячи з цього, аналіз діяльності підприємства з метою визначення необхідності впровадження інновацій слід проводити, як мінімум, у розрізі таких аспектів:

- 1) аналіз фінансової стійкості;
- 2) аналіз попиту на продукцію підприємства;
- 3) аналіз інноваційної діяльності.

Інновації як результат інноваційної діяльності, з одного боку, мають бути орієнтовані на краще, повніше задоволення запитів споживачів, а з іншого – на отримання певного економічного ефекту у вигляді прибутку для підприємств, що ініціюють їх розробку та впровадження [6, с. 190-191].

На думку науковців, максимізація прибутку можлива за такими напрямками. По-перше, це розширення номенклатури продукції, що реалізується (послуг). Очевидно, що розширення номенклатури продукції, що випускається (видів послуг), в кінцевому рахунку веде до збільшення прибутку, який безпосередньо пов'язаний з інноваційною діяльністю, оскільки сукупність робіт, пов'язаних з розробкою, освоєнням та поліпшенням вже виробленої продукції за своєю сутністю є інноваційною діяльністю.

По-друге, максимізація ціни, за якою реалізується продукція чи надається послуга. Це стає можливим за умови зростання конкурентоспроможності підприємства. Крім того, інноваційна діяльність дозволить підприємству зайняти монопольне положення на ринку та, як результат, необґрунтовано завищувати ціну.

По-третє, мінімізація витрат на виготовлення та реалізацію одиниці виробленої продукції (послуги). Зниження витрат на виготовлення та реалізацію одиниці продукції або послуги можливе лише двома шляхами: або за рахунок мобілізації резервів технології, що вже використовується, або за рахунок освоєння нового технологічного ланцюга, або нових елементів у старому технологічному ланцюгу (освоєння нової техніки, технології, нових методів організації та управління виробництвом і збутом).

По-четверте, максимізація обсягів реалізації продукції (послуги). Необхідно зазначити, що можливість зростання обсягів реалізації залежить від ефективності використання підприємством важелів впливу на попит. Це можливо здійснити за двома напрямками: збільшення обсягів реалізації старої продукції (за рахунок проведення комплексу маркетингових заходів, спрямованих на стимулювання збуту, вихід на нові ринки, підвищення споживчої привабливості продукції) та випуск нової продукції [7].

Також ми визначили основні чинники, що є причиною стримування нарощення та розкриття інноваційного потенціалу, серед яких:

- обмеженість джерел фінансування;
- суттєві витрати на реалізацію інноваційних проєктів;
- високий рівень економічного ризику;
- недостатня інформація щодо інноваційної діяльності конкурентів;
- відсутність попиту на інноваційні розробки;
- недосконалість законодавчої бази;
- недоліки інформаційного забезпечення у контексті інноваційних розробок у різних сферах діяльності;
- відсутність висококваліфікованого персоналу та відтік кадрів у високорозвинені країни;
- недосконалість мотиваційного механізму інноваційної активності на підприємствах тощо [8].

У таблиці 1 наведені обсяги інвестування за окремими напрямками інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.

Таблиця 1.
Інвестування за окремими напрямками інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	Відхилення 2020 до 2016, (+;-)
Частка кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %	18,9	16,2	16,4	15,8	16,8	-2,1

Витрати на інновації, млн. грн	23229,5	9117,5	12180,1	14220,9	14406,9	-8822,6
Витрати на інновації, % у т.ч.:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-
- на наукові дослідження і розробки, у % до загального обсягу витрат	10,6	23,8	23,6	20,5	24,2	+13,6
- інші витрати на інновації, у % до загального обсягу витрат	89,4	76,2	73,7	79,5	75,8	-13,6

Джерело: складено авторами за матеріалами [9]

Аналіз показників у таблиці свідчить про наявність негативних тенденцій щодо зменшення кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств протягом розглянутого періоду (2016-2020 рр.) на 2,1 п. п. Також скорочуються загальні витрати на інновації на 8822,6 млн. грн. У структурі витрат на інновації зростає частка витрат на наукові дослідження і розробки – на 13,6 п. п., що є позитивною тенденцією.

Як зазначають науковці, саме постійна орієнтація на інноваційні зміни є фундаментом підвищення конкурентоспроможності підприємств. Управління інноваційним процесом є складним, комплексним але надзвичайно важливим елементом управління підприємством [10, с. 226].

Вважаємо, що до основних напрямків удосконалення управління інноваційно-інноваційним розвитком підприємства та підвищення ефективності зазначених процесів у контексті зростання прибутковості підприємства належать:

- визначення можливих джерел інвестування інноваційної діяльності;
- формування портфелю інноваційних проєктів відповідно до стратегічних цілей розвитку підприємства;
- залучення до інноваційних програм та грантів (вітчизняних та зарубіжних);
- координування інноваційних проєктів з програмами розвитку окремих регіонів та об'єднаних територіальних громад;
- формування системи стимулювання інноваційного розвитку на підприємстві тощо.

Висновки. Діяльність будь-якого підприємства спрямована на максимізацію свого прибутку за допомогою раціонального розподілу вільних коштів. Проведений аналіз свідчить про значну роль інноваційної діяльності у збільшенні прибутку підприємства. Зростання обсягів прибутку може бути викликано дією таких чинників: розширення номенклатури продукції, що реалізується; максимізація ціни, за якою реалізується продукція чи надається послуга; мінімізація витрат на виготовлення та реалізацію одиниці виробленої продукції; максимізація обсягів реалізації продукції (послуги).

Список літератури

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002р. № 40-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення 04.08.2022).
2. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення 04.08.2022).
3. Безус А. М. Роль інноваційного розвитку у стійкості підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №8. С. 22-25.
4. Колодяжна І. В. Розвиток інноваційної діяльності підприємства в умовах конкуренції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. №18. С.58-62.
5. Безус А. М., Чуйок М. Г. Стратегія підвищення інноваційної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6052> (дата звернення 10.08.2022).
6. Вагонова О. Г., Госалова С. В., Терехов Є. В. Сучасний стан інноваційної діяльності на промислових підприємствах України. *Економічний вісник*. 2020. № 3. С. 189-196.
7. Іжевський В. В. Вплив інноваційної діяльності на економічну ефективність підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/67707.doc.htm

(дата звернення 04.08.2022).

8. Семенова В. Г. Особливості фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні. *Інноваційна економіка* : наук.-вироб. журн. 2017. №1-2 (67). С. 13–18.

9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 09.08.2022).

10. Цюцюпа С. В. Вплив конкуренції на інноваційну діяльність підприємства. *Вчені записки університету «Крок»*. 2019. №1 (53). С. 221-229..

References

1. Law of Ukraine on innovative activity. №. 40-IV. (July 4, 2002). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (Accessed 04.08.2022). [In Ukrainian].

2. Law of Ukraine on About investment activities. № 1560-XII. (September 18, 1991). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (Accessed 04.08.2022). [In Ukrainian].

3. Bezus, A. (2018). The role of innovative development in the sustainability of the enterprise. *Investytsyy: praktyca ta dosvyd*, 8. 22-25. [In Ukrainian].

4. Kolodyazhna I.V. (2018). Development of innovative activity of the enterprise in conditions of competition. *Naukovyy visnyk Uzhorods'koho natsional'noho universytetu*, 18. 58-62. [In Ukrainian].

5. Bezus, A. and Shuyok, M. (2018), The strategy of improving the innovation activity of the enterprise. *Efektyvna ekonomika*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6052> (Accessed 10. 08. 2022). [In Ukrainian].

6. Vahonova O.H., Hosalova S.V., Terehov Ye.V. (2020). The current state of innovative activity at industrial enterprises of Ukraine. *Ekonomichnyy visnyk*. 3. 189-196. [In Ukrainian].

7. Izhevsky V.V. The impact of innovative activity on the economic efficiency of the enterprise. URL: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/67707.doc.htm (Accessed 4. 08. 2022). [In Ukrainian].

8. Semenova V. (2017). Peculiarities of financial provision of innovative activity of industrial enterprises in Ukraine. *Innovatzyyna ekonomyca: naucovo-vyrobnychyy zurnal*. 1-2 (67). 13-18. [In Ukrainian].

9. The official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (Accessed 9.08.2022). [In Ukrainian].

10. Tsiutsyupa S.V. The influence of competition on the innovative activity of the enterprise. *Vcheny zapysky Universytetu «Krok»*, 1 (53), 221-229. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2022

Прийнята до публікації 20.10.2022